

Hromadný nález z areálu habánského dvora ve Strachotíně

Jiří Pajer

Do okruhu výzkumů novověku pomocí archeologických metod patří rovněž studium kultury jiho-moravských habánů (novokřtěnců). Dosavadní zájem, pohybující se převážně v okruhu uměnovědném a etnografickém, se soustřeďoval na fond habánských fajánsí, dochovaných v muzejích a soukromých sbírkách (Černohorský 1941, Kybalová–Novotná 1981). Teprve výzkumy Heřmana Landsfelda, výrobních středisek, objevily i další druhy jejich keramické tvorby, hrnčířství, kamnářství a vytvořily rovněž první představy o ostatních oborech jejich řemeslné výroby a hmotné kultuře i způsobu života (Landsfeld 1950, 1953, 1970A).

Výzkum habánské otázky na jižní Moravě časově spadá do let 1526–1622: první letopočet datuje jejich usazování na Moravě, druhý značí jejich konečné vypovězení ze země a odchod do Uher. Nedocenitelnou výhodou při studiu habánské problematiky je hojnost písemných pramenů, zvláště významné jsou kroniky, psané rok po roce novokřtěnskými kronikáři (Beck 1883, Wolkan 1923, Ziegenschmid 1943, Ziegenschmid 1947). Tato skutečnost, tj. možnosti intenzivní konfrontace archeologických dokladů s písemnými prameny, je zároveň stěžejním metodologickým momentem při zkoumání novověkého období, na rozdíl od předchozího stavu.

Mezi nejstarší sídla i keramická střediska novokřtěnců, zachycená v písemných pramenech, patří i Strachotín (okr. Břeclav), po hmotných pramenech bylo však dlouho bezvýsledně pátráno. Teprve při pracích, spojených s terénními úpravami pro výstavbu údolní nádrže, se podařilo na podzim r. 1979 objevit na jižním okraji obce rozsáhlou odpadní skládku a v návaznosti i další objekty. Tak byl při výzkumu mladohradištního pohřebiště v srpnu 1982 objeven přímo v areálu bývalého "Haushabenu" (společného dvora) strachotínských novokřtěnců objekt s bohatým zastoupením nálezů.

Objekt měl obdélníkový půdorys o stranách 180×240 cm se zaoblenými rohy. Na vlatní objekt navazovala v jeho jižní části úzká vyhloubená šachta, zhruba čtvercového profilu o rozměrech 30×30 cm. Směřovala souběžně s objektem šikmo dolů, kde se lomila pod objekt (ukončení nebylo zjištěno), a vodorovně od objektu, kde ústila kolmo na povrch.

Zásyp vlastnímu objektu tvořilo souvrství stavební sutě a spáleniště s velkým množstvím keramiky i jiných artefaktů. Horní vrstva, složená ze sypkého popelovitého zasypu, vypálené mazanice, kusů zuhelnatělých dřev i drobných uhlíků, celých cihel a jejich zlomků, obsahovala největší procento nálezů. Byly to zejména celé i roztržité součásti kachlových kamen. Spodní vrstva měla obdobné složení, byla však více slehlá a jen s ojedinělým výskytem cihel. Také keramické nálezy byly zastoupeny menším procentem a v torzovitějším stavu. U jižní stěny zůstal zachován blok žluté hlíny, prostupující od jeho dna až k povrchu, který měl zřejmě souvislost s původní funkcí objektu. Ze dna objektu byly vyzdviženy dva mimořádně důležité nálezy: neporušený nočník a zlomky unikátní fajánsové misky se stylizovanou architektonickou výzdobou. Šachtice byla vyplněna drobnými úlomky mazanice, uhlíky a popelem, ojedinělé zlomky nádob pocházely ze stejných exemplářů jako byly nalezeny ve spodní vrstvě objektu.

Interpretace původní funkce objektu je nejasná. Podle výskytu žlutice bychom mohli uvažovat o zásobárně hlíny pro výrobu keramiky. Tato hypotéza by mohla vycházet z reálné skutečnosti, protože vzorek hlíny byl vyzkoušen v keramické peci (stupeň výpalu 1 000 °C) a barva po vypálení připomíná vzhled habánské hrčiny. Jiná uvažovaná interpretace objektu může být spojena se stavbou habánských domů, tedy jejich střech, které byly "impregnovány" proti požárům hlínou žluticí. I tato funkce objektu, tedy jako zásobárna hlíny pro tyto účely, se zdá být pravděpodobná. Nalezený nočník, který zůstal uchován v kompletnosti, byl zčásti zavalen touto žluticí, byl sem uložen ještě před zasypaním objektu a mohl mít nějakou souvislost s jeho funkcí (nabírání hlíny?, polévání?).

Poněkud složitější zůstává objasnění funkce lomené šachty, která nemusela patřit k objektu: může být starší, ale k jejímu zasypaní došlo současně. Poněkud připomíná tvarem a rozměry větrací šachtice podzemních habánských úkrytů, tzv. lochů, jejichž existenci lze v tomto prostředí oprávněně předpokládat.

Nalezená keramika patří z větší části k hrnčířství a kamnářství, menším dílem k fajánsi. Početný je rovněž nekeramický inventář, který zahrnuje předměty ze skla (nádob, okenní terčíky), ze železa (hřebíky, kování, různé nářadí a nástroje), z mosazi (cvočky, spinadla, sázecí baňky) a kamene (brousky). K pozoruhodným nálezům patří zuhelnatělá přadena vlny.

V další části je podáván soupis keramiky, soupis ostatních předmětů bude námětem jiné práce.

Keramika domácí provenience

1. Hrnek štíhlý soudkovitý, jemně bělorůžová hlína, mírně ovalený okraj, jedno ucho, uvnitř průhledná nažloutlá poleva, na okraji žlutozelená poleva, vně režný, v 165 mm, po 115–120 mm, pd 65–70 mm, inv. č. 105/87.

2. Hrnek soudkovitý (torzo), jemně žltorůžová hlína, přehnutý okraj, 1 ucho, dno s mírným odsazením, uvnitř průhledná nazelenalá poleva, vně řídké rýhování, režný. Rozměry: po 140 mm, pd 60 mm, inv. č. 11/87.

3. Hrnek (torzo okraje), jemná šedá hlína, přeložený okraj, uvnitř průhledná nažloutlá poleva, vně režný. Rozměry: po 110 mm, inv. č. 240/87.

4. Pohár brněnský (zlomky), zakuřovaná keramika, jemná černošedá hlína, manžetovitý okraj, vně šroubovice. Rozměry: po 120 mm, inv. č. 113/87.

Značná část keramiky byla poškozena vysokým žářem. Zdeformované tvary se vyskytují spíše výjimečně, ale polevy jsou vesměs zkorodované, krakované nebo vyvřelé (zpuchýřovatělé), docházelo také k redukci jejich barev (zelená přechází do červené, bílá a modrá fajánsová poleva zčernala, manganová zšedla). Některé exempláře mohly být defektními kusy při svém vypalování, jiné však byly vystaveny vysokému žáru až druhotně. Také části mazanice, cihly, spálené kusy dřev a popel dokládají stopy požáru. Tuto událost lze ztotožnit se zprávami v habánských kronikách o válečném roce 1619, kdy byla většina habánských dvorů vypálena. Strachotínský dvůr podlehl požáru 6. srpna 1619 po bitvě u Věstonic. Hned následujícího roku byl znovu vybudován, zvláště "dům, kde hrncíři bydlí" (Zieglschmid 1943, 709–710, 762, také ostatní kroniky). Při úpravách terénu bylo zřejmě zplanýrováno celé prostranství a oba objekty zasypány. Lze se domnívat, že do planýrky byla zahrnuta i výrobní skládka, nacházející se pravděpodobně v blízkosti objektů. Nalezená keramika pochází tedy jednak z interiéru domu (kuchyňské nádobí, kachlová kamna), jednak je výpadkem z vypalovacích pecí (zvláště fajáns).

Fajánsové nádobí, které patří k nejatraktivnějším produktům habánské keramické výroby, tvoří – nepočítáme-li stavební keramiku – nejmenší procento nálezů (11,7 %). Toto zastoupení může být pravděpodobným odrazem výrobní situace, protože v prvním období (tzv. moravském) se fajánsová výroba teprve zaváděla a plný rozkvět doznala až po r. 1622 na území dnešního Slovenska. Proto bývají označovány dochované exempláře z moravského období za inkunábule. Výskyt fajánsí, které byly určeny jen pro nejvyšší vrstvy soudobé společnosti, by mohl být v habánském prostředí odůvodněn kromě samotné výroby také potřebou reprezentace pro veřejnost, např. pro vzácné návštěvy nebo pro význačné hosty – zákazníky, kteří třeba navštívili lázně habánů, jak jsou tyto případy hojně doloženy v písemných pramenech.

Fajánsové nádobí je vyrobeno z jemně plavené hlíny, dobře vytáčené a tvrdě vypalované nejčastěji do běložlutého odstínu. Nádobí je opatřeno oboustrannou, nejčastěji bílou ciničitolovnatou polevou. Kromě bílé se vyskytují i polevy jiných barev, světle zelená, světle manganová, světle a tmavomodrá. Jen ojediněle je zastoupena kombinace vně fajánsová a uvnitř transparentní poleva. Barevně polévané exempláře patří k prvním dokladům, protože v dosud známém fondu habánských inkunábuleí je tato barevná úprava výjimečná. Nejčastěji je až po roce 1622. Z moravského výrobního období se uvádí jen jeden doklad měděnkové zelené polevy (Kybalová–Novotná, 1981, 9).

Bíle polévané nádobí má v některých případech stylizovaný rostlinný a geometrický dekor v barvách tzv. vysokého ohně: modrá, zelená, žlutá (žlutozelená) a manganová. Zastoupení barev je také dobrým chronologickým kritériem. Manganová barva se totiž u fajánsí začíná vyskytovat až od období kolem r. 1610, kdy se používá i na kontury malby, zatímco v předchozím období jsou kontury modré (Kudělková–Zeminová 1961, 24). Tuto situaci dokládá i náš nález, většina dekoru patří do této mladší fáze, jak svědčí i letopočty 1610 a 1612, a jen tři doklady jsou starší, načas se obojí způsob vyskytuje společně.

Z tvarů plochého fajánsového nádobí je zastoupen talíř, hluboké misky se čtyřmi stěnami, pokličky, bezuchý šálek a kalamář. Hluboké misky se vyskytují ve dvou morfologických podobách, a to s dovnitř zataženým a vně profilovaným okrajem a s vně vyhrnutým až převislým okrajem. K druhé variantě patří i pozoruhodná miska se stylizovaným architektonickým dekorem a letopočtem 1610 (Pajer 1984). Její výzdoba je v moravském prostředí zcela unikátní, analogie má až v pozdějším, o půl století mladším slovenském fondu.

Z tvarů dutého nádobí jsou nejpočetněji zastoupeny kulovité džbánky s manžetovitým, kolmým nebo mírně kónickým okrajem a klenutým uchem. Jejich původ se hledá nejčastěji ve výrobní oblasti porýnských kamenin pol. 16. stol., odkud byly převzaty do nizozemských fajánsí, které pak ovlivnily i habánskou výrobu (Kudělková–Zeminová 1961, 23; původní tvary Göbels 1971). Nehledě k tomu, že tato cesta mohla být

i přímá, bez nizozemského zprostředkování, vyskytují se podobné tvary i v jiných soudobých oblastech německých zemí (Horschik 1978). Kulovitým džbánkům se po stránce tvarové blíží kulovité hrnky (16–18), které mají četné obdoby ve fondu hrnčířského zboží. Holby jsou v nálezů zastoupeny jen dvěma neúplnými exempláři (27, 28), které zároveň představují jeden z prvních dokladů mezi moravskými inkunábulemi. Holbám se přisuzuje obdobný inspirační impulz, tj. původně z fondu porýnských kamenin (Kudělková-Zeminová 1961,23), i zde však lze uvažovat i o jiném ovlivnění (Horschik 1978).

Hrnčířské výrobky jsou nejpočetněji zastoupeným druhem keramiky v hromadném nálezů (59,6 %). Jedná se o dvě skupiny, polévané i režné, které musíme důsledně rozlišovat. Důvodem pro rozdíly v používání. Zatímco polévaná hrnčina (zvláště oboustranně polévaná) měla snad převažující funkci při stolování, režná hrnčina byla kuchyňskou keramikou a sloužila k přípravě stravy, ke skladování potravin ap.

Polévaná hrnčina (42,8 %) je vyrobena z jemné hlíny, dobře vytáčená a vypálená nejčastěji do červenohnědého nebo hnědočerveného odstínu. Poleva je oboustranná, nebo pokrývá jen vnitřek a okraj nádoby. Vyskytuje se v různých barevných odstínech zelené, hnědé a manganové, vnitřek nádob má zpravidla transparentní polevu, mírně zabarvenou do žluta nebo zelena, jen zřídka je úplně čirá. K výzdobným prvkům patří – kromě různobarevných polev a nástřepí – rytá a malovaná výzdoba. Rytí se vyskytuje u hrnců, džbánů a hrncovitých mís, nejčastěji v podobě jedné linky pod okrajem a na podhrdlí. Málo se vyskytuje rýhování (šroubovice), pokrývající celé tělo nádoby. Rytá výzdoba v podobě stylizovaných rostlinných a geometrických motivů je zastoupena jen u dvou exemplářů. Malovaná výzdoba důsledně dodržuje princip malby bílou hlinkou na režném střepe, na rozdíl od domácího prostředí, které používá malbu barevnými hlinkami na světlém nebo tmavém nástřepí (Pajer 1982, 101, Pajer 1983, 140 ad). Výzdobné motivy jsou nejčastěji geometrické (linky, kruhy, vlnice, obloučky, motiv do sebe zapadajících srdcí) nebo stylizované rostlinné, malbu překrývá čirá nebo průhledná mírně zabarvená poleva. Malovaná výzdoba se u hrnčířského nádobí objevuje pouze u mís, je málo čitelná. V jednom případě je zastoupena plastická výzdoba v podobě vytlačeného žebrování stěn misky.

Z plochého nádobí se vyskytují mísy s talířovitým podokrajím, hluboké mísy ve dvou variantách a hrncovité mísy, které mají nízký soudkovitý až vejčitý tvar, 2 ucha a tvoří vlastně přechod ke kategorii hrnců. Obdobně jako u fajánsí jsou zastoupeny bezuché šálky, ze vzácnějších tvarů pak kalamář a ohřívadlo. Zcela běžným typem jsou trojohé pánve, sloužící k přípravě stravy na otevřeném ohništi, dále pokličky a víka, jako součásti lékárenských nádob.

Z okruhu dutého nádobí se nejvíce vyskytují hrnky a hrnce kulovitého a soudkovitého tvaru, s vně vyhnutým a prožlábnutým okrajem, s přeloženým, zpravidla uvnitř dutým okrajem a s kolmým manžetovitým nebo mírně kónickým okrajem. Kulovité tvary hrnců a hrnců mají často oboustrannou polevu, ale tytéž tvary se vyskytují i vně režné a uvnitř jen s průhlednou polevou. Jejich funkce při stolování je zřejmá. Naproti tomu soudkovité tvary jsou ponejvíce jen uvnitř polévané, zpravidla se tvarově shodují s režnými a některé byly vyrobeny z materiálu s příměsí ostriva, takže se lze domnívat, že sloužily spíše pro kuchyňské využití.

Džbány a džbánky mají buď uzavřený kulovitý tvar oboustranně polévaný nebo tvar s protaženou horní částí a dnem jen mírně odsazeným (bez patky), polévané uvnitř a vně režné. Složily pro potřeby stolování, menší exempláře snad na víno, větší na vodu. Ke stolování byly určeny i vzácnější konvice a nádoba na ocet. Soudobou úroveň bytové kultury a hygieny dokládají vázičky a válcovité nočníky, které se v podobných tvarech vyskytují v habánském prostředí dosti běžně, jejich výskyt je spojen se způsobem života obce.

Z dutého nádobí jmenujme válcovité (kónické) lékárenské nádoby opatřené víkem, které však mohly sloužit i pro uchovávání vzácnějších viktualí, tedy v kuchyňském použití. K dutému nádobí patří i zvláštní nádoba s kolmými stěnami a výřezem v okraji, jejíž funkční zařazení je nejasné.

Některé tvary polévané hrnčiny, např. mísy s talířovitým podokrajím, hluboké mísy obou variant, hrncovité mísy, pokličky, šálky či džbánky, jsou totožné s fajánsí. Z analogií plyne, že většina tvarů měla své paralely jak ve fajánsích tak v hrnčině. Tato shoda je podložena logickým vysvětlením, že výrobci byli titíž keramikové a že výrobní praxi neexistovali specializovaní fajánsěři, jak se s tímto názorem setkáváme v odborné literatuře. Otázkou zůstává, co bylo původně převzato z fajánsí do hrčiny a co opačnou cestou. Mám za to, že asi dojde k překvapivému zjištění, že více byly ovlivněny fajánse z tvarosloví hrčiny. Fajánse jsou totiž v habánském výrobním prostředí mladším odvětvím než hrnčina, z jejich tvarové náplně známe dosud, jak se ukazuje, jen malou část. Její závislost na cizích předlohách (italských, nizozemských) se odvozuje právě od těchto známých dokladů, kde mnohé vlivy jsou zřejmé nebo pravděpodobné, ale při hodnocení nového fondu, který vyvstává z průzkumu habánských středisek, bychom s tímto přístupem nevystačili.

Režná hrnčina (16,8 %) je tvarově omezena jen na určité druhy nádobí: pokličky, hrnce, zásobnice a džbány. Jejím funkčnímu určení se přizpůsobil také výrobní materiál, který vesměs tvoří hlína s výraznou příměsí ostriva, i vytáčení, které je v mnohých případech jen zběžné, zvláště u hrnců. Pokličky

jsou ploché s vyvýšeným středem a úchytkou, hrnce a zásobnice mají všměs soudkovitý tvar, zatímco džbány se vyznačují – oproti kulovitým tvarům polévané hrčiny – vejčitými tvary. Výzdobu tvoří nejčastěji rytá linka na podhrdlí hrnců a džbánů, výjimečně se objevuje vlnice u poklice. Také plastické lišty, které obepínají těla zásobnic, lze přiřadit spíše k funkčním prvkům (zpevnění nádob), než k výzdobě.

U rezných hrčiny šlo jistě o nejméně nákladný druh nádobí, a to z hlediska materiálního i výrobních sil. Její spotřeba ve společných kuchyních habánských domů byla zřejmě značná, neboť životnost tohoto nádobí nebyla asi dlouhá.

Na dnech habánské keramiky, hrncířského zboží i fajánsí se objevují značky. Vyskytují se v podobě znamének, nejčastěji geometrických (křížky, čárky, kolečka ap.) a jako písemné značky. U fajánsí se vyskytla písmena M, HS, u polévané hrčiny dvakrát D, sdružené DM a HK, dále K, u rezných hrčiny sdružené PP. Písmena jsou nejčastěji rytá, méně malovaná burelem na rezných dnech nádob.

Interpretace značek a vůbec důvod a systémy značkování je dosud nevyřešenou otázkou, která byla již několikrát diskutována, přičemž šlo zejména o vyjasnění základní otázky, zda značky jsou nebo nejsou autorské. Část badatelů autorský záměr značkování popírá s poukazem na kolektivní charakter habánské řemeslné výroby, kde výrobce – jedinec neměl žádný význam (Kudělková–Zeminová, 1961, 20, Kybalová–Novotná 1981). Druhý názor zastává důsledně autorský záměr značkování a konfrontuje písmena se jmény keramiků, která se uchovala v písemných pramenech. Jde však převážně o výrobu po r. 1622 na území Slovenska (Landsfeld 1955, 1956, 1957, 1970A 44–45, 1970B).

Existence značkování habánské keramiky je nepopiratelným faktem, každý nový materiál z výzkumů habánských lokalit přináší další doklady. Lze se však domnívat, že značkování vycházelo spíše ze systému vnitřní organizace dílenské výroby, který nám dosud zůstává utajen. Značkování v tomto období nebylo tedy záměrně autorské, avšak za písemnými značkami (ostatně i za znaménkovými šiframi) se mohou skrývat jména jednotlivých výrobců.

Kachle ze strachotínského nálezů patří převážně k jednomu typu a lze se domnívat, že byly součástí jednoho kamnového tělesa. Kachle jsou vyrobeny z hnědočervené hlíny s příměsí ostřiva, na rubu jsou opatřeny čtyřstranným přichytným žebrem, které bylo vytáčeno na kruhu a za měkka zformováno do čtyřstěnu. Základní řádkové kachle mají úzkou okrajovou lištu a dekor v podobě pěti miskovitých prohlubní. K nim příslušející rohové kachle mají zkosené nároží, jehož plocha je buď rovná, nebo dole s trojúhelníkovou patkou. Tato úprava byla závislá na začlenění kachle v kamnovém tělese: kachle s rovnou plochou byly uprostřed nároží kamen, kachle s trojúhelníkovou patkou ukončovaly nároží kamen nahoře a dole. Rohové kachle mají na delší straně dvě miskovité prohlubně, nároží je zdobeno stylizovaným motivem sloupoví. Čelní stěna rovných i rohových kachlů je pokryta bílým nástřepím a průhlednou nažloutlou až nahnědlou polevou, která byla ještě v mokřem stavu postříkána světle zelenou a manganovou polevou – barevné skvrny tvoří někde stévkavé praménky.

Kachle římsové kordonové, rovné i rohové, mají zvlněný profil, v horní části je úzká polokulovitá lišta, uprostřed vlys s motivem stylizovaného listu, dole je buď široká kolmá lišta nebo široká polokulovitá lišta. Tato dvojí úprava je zřejmě v souvislosti se začleněním v kamnech. Římsové korunní rovné kachle mají podobu polokruhových akrotérií a místo žebra jsou vzadu opatřeny plastickým výčnělkem. K nim patřily rohové typy, v našem případě zastoupené jedním torzovitým exemplářem. Římsové kachle všech typů nesou na čelní ploše bílé nástřepí a průhlednou zabarvenou polevu se světle zelenými skvrnami.

Součástí kachlových kamen byla i pečící trouba, k níž zřejmě příslušela hliněná ploténka, tvořící uzávěr přední části trouby. Jde o první nález z tohoto prostředí, ani z okruhu soudobého domácího kamnářství nebyla dosud publikována žádná analogie. (Byl zaznamenán výskyt pečící trouby v nálezů kachlových kamen na Pražském hradě: výzkum J. Žengklitz 1987).

Při rekonstrukci vzhledu kachlových kamen lze vycházet zčásti z dobových analogií a z akademických rekonstrukcí, které byly prováděny u nálezů z jižní Moravy (Pajer 1982, 1983). U strachotínského nálezů zůstalo zřejmě zachováno základní členění kamen na část soklovou a nádstavcovou, ale soklová část měla pravděpodobně specifickou úpravu vzhledem k začlenění pečící trouby. Analogie úpravy známe až z pozdějších etnografických dokladů od 18. stol., kdy kachlová kamna postupně přecházela v další vývojový typ sporáků, které nesloužily primárně k vytápění místnosti, ale k přípravě stravy. Je možné, že už v tomto nálezů lze spatřovat prototyp pozdějších sporáků, a to z více důvodů. Habánské prostředí bylo v mnohém v předstihu oproti domácímu prostředí, kolektivní způsob života mohl mít také odraz ve zdokonaleném způsobu přípravy stravy ve společných kuchyních.

Zatímco celkový vzhled kamen není zřejmý, o začlenění většiny kachlů máme konkrétnější poznatky. Římsové kordonové kachle s kolmou lištou byly použity v základech a snad i v ukončení soklové části, varianta s polokulovitou lištou byla určena k ukončení nádstavcové části. Na těchto římsách pak spočívala poslední řada korunních kachlů, jež ukončovaly celá kamna. O začlenění řádkových rohových kachlů byla již zmínka, nelze však přesně stanovit počet řad.

Další nálezy kachlů ze Strachotína jsou velmi různorodé a jejich malý výskyt nenaznačuje přítomnost dalších kamen. Polotovar kachle se stylizovaným architektonickým motivem je jen torzem. Další zlomek polotovaru patří k mozaikovým kachlům kružnicového typu se stylizovanými rostlinnými výplněmi (Pajer 1983, 110–113). Zbývající kachle náleží do skupiny medailových, jejichž výskyt je v habánském prostředí zcela běžným s četnými analogiemi i v domácím prostředí (Pajer 1983, 103–109).

Stavební keramika, cihly a obdélníková dlaždice, představuje stavební materiál a interiérové prvky habánských domů, zničených požárem. Opotřebovaná svrchní plocha některých cihel svědčí o jejich použití jako dlaždic. K dokreslení představy o úpravě habánských domů patří nálezy mazanice, která mohla být použita při výmazu vyplétaných stěn podstřešních komůrek nebo jako při výmazu vyplétaných stěn podstřešních komůrek nebo jako impregnace slamněných střech. Při rekonstrukci těchto souvislostí lze vycházet z publikovaných historických zpráv i z terénních poznatků o vzhledu habánských domů (Landsfeld 1779, Mjartan 1959).

Hromadný nález z areálu habánského dvora ve Strachotíně je součástí celkového nálezového fondu, získaného dlouholetým výzkumným zájmem o tuto významnou sídelní lokalitu i důležitým výrobním centrem jihomoravských habánů (Pajer 1985). Získané nálezy slouží – kromě sledování typologie, morfologie a dalších výrobních otázek – také k poznání hmotné kultury a způsobu života habánů. Zde lze výhodně konfrontovat nálezy s písemnými doklady, které rovněž přispívají k poměrně přesnému absolutnímu datování nálezů. Začátek osídlení zdejšího habánského dvora lze datovat k r. 1558 (Zieglschmid 1943, 394), konec k r. 1622, kdy habáni opustili Moravu. Zánikový horizont, který zachytil tento nález, náleží do r. 1619, a rovněž další letopočty se pohybují v tomto decéniu (1610, 1612). Proto se domníváme, že datování hromadného nálezu lze umístit do začátku 17. stol., kde horní hranici tvoří rok 1619, případně 1622. Není však vyloučeno, že některé celky nebo jednotlivé exempláře mohou pocházet z konce 16. stol., např. kamna, u nichž se předpokládá určitá doba provozu.

Habánská keramika představuje zcela svébytnou skupinu celkového proudu novověké keramiky, která se dostávala vývozem i do domácího prostředí, zejména do vyšších sociálních vrstev (Koula 1917–1919; Novotný 1959; Pajer 1982, 1983; Šebela–Vaněk 1985). Proto její dokonalé poznání v původních výrobních centrech a sídelních lokalitách napomáhá i k jejímu rozlišení mezi fondem domácích nálezů.

Soupis literatury:

- Beck J. 1983: Die Geschichts – bücher der Wiedertäufer in Österreich – Ungarn, Wien.
- Göbels K. 1971: Rheinisches Töpferhandwerk, Frechen.
- Horschik J. 1978: Steinzeug 15. bis 19. Jahrhundert von Bürgel bis Muskau, Dresden.
- Kudělková A.–Zeminová M. 1961: Habánská fajáns. Praha.
- Kybalová J.–Novotná J. 1981: Habánská fajáns 1590–1730. Praha, Brno.
- Landsfeld H. 1950: Lidové hrnčířství a džbánkařství. Praha.
- Landsfeld H. 1953: Výroba habánské keramiky ve světle vykopávek. Český lid 40, 205–212.
- Landsfeld H. 1955: Značky a znamienka na habánskej keramike. Slovenský národopis 3, 83–100.
- Landsfeld H. 1956: Autorské značky hrnciarov a džbánkarov na ich pracovnom náčiní. Sborník Krajského múzea v Trnave 2, 115–127.
- Landsfeld H. 1970 A: Habánské památky, Strážnice.
- Landsfeld H. 1970 B: Značky na habánskej keramike zo západného Slovenska v 17. storočí. Zborník Záhorského múzea v Skalici 1, 22–39.
- Mjartan J. 1959: Habánské dvory vo Velkých Levároch a v Sobotišti. Pamiatky a múzea 8, 121–127.
- Novotný B. 1959: Hromadný nález ze 16. století v Brně. Fontes archaeologicae Moraviae I, Brno.
- Pajer J. 1982: Hromadný nález ze začátku 17. století ve Strachotíně, Strážnice.
- Pajer J. 1983: Počátky novověké keramiky ve Strážnici. Strážnice.
- Pajer J. 1984: Habánská miska s pohledem na zámek v Mikulově? Umění 32, 172–175.
- Pajer J. 1985: Výzkum habánské lokality ve strachotíně (okr. Břeclav), Vlastivědný věstník moravský 37, 314–319.
- Šebela L.–Vaněk J. 1985: Hromadný nález ze studny v areálu bývalého bratrského sboru v Ivančicích (přelom 16. a 17. stol.). Ivančice.
- Wolkan r. 1923: Geschichts – Buch der Hutterischen Brüder. Standoff–Colony.
- Zieglschmid A. J. F. 1943: Die älteste Chronik der Huttersichen Brüder, New York.
- Zieglschnid A. J. F. 1947: Das Klein – Geschichtsbuch der Hutterischen Brüder. Philadelphia.

Massenfund im Areal "Habener Hof " in Strachotín von Jiří Pajer

Die Forschung der Habaner Frage in Südmähren fällt zeitmäßig in Jahre 1526–1622. Der unschätzbare Vorteil ist die Menge von schriftlichen Quellen (Habener Chronik). Im Herbst 1979 gelang es am Südrand des Dorfes einen ausgedehnten Müllablageplatz und anschließend die weiteren Objekte zu entdecken. Im August 1982 wurde ein an Funde reiches Objekt direkt im Areal "Haushabenu" der Wiedertäufer von Strachotín entdeckt. Die Habaner Keramik stellt eine ganz eigenständige Gruppe der Gesamtströmung der zeitlichen Keramik dar, die durch den Kufuhr auch in die heimatliche Umgebung, besonders in die höheren Sozialschichten der Bevölkerung, geraten ist. Dieser Massenfund ist ein Bestandteil des gesamten Fonds der Funde. Dieser Fonds wurde durch das langjährige Forschungsinteresse für dieses bedeutsame Gebiet mit dem wichtigen Herstellzentrum der südmährischen Habanen gewonnen.